

Xenophon and Lichas', 212-213; Mark Golden, 'War and Peace in the Ancient and Modern Olympics', in: *Greece and Rome* 58 (2011) 10.

¹² Donald Kagan, *The Peloponnesian War* (Londen 2004) 215-217.

¹³ Ibid., 216-221.

¹⁴ Mark Golden, 'Equestrian Competition in Ancient Greece: Difference, Dissent, Democracy', in: *Phoenix* 51 (1997) 327-344.

¹⁵ Jean Pouilloux en François Salviat, 'Lichas, Lacédémonien, archonte à Thasos, et le livre VIII de Thucydide', in: *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* 127 (1983) 377-378.

¹⁶ David Gribble, 'Alcibiades at the Olympics', 49-50.

¹⁷ Ibid., 55.

¹⁸ Ibid., 50, 53-54.

¹⁹ Ibid., 59-62, 69.

²⁰ Thuc. 6.16.2.

²¹ M. I. Finley en H. W. Pleket, *The Olympic Games: The First Thousand Years* (Londen 1976) 104-106; David Gribble, 'Rhetoric and History in [Andocides] 4, against Alcibiades', in: *The Classical Quarterly* 47 (1997) 384.

²² De Blois en van der Spek, *Een kennismaking met de oude wereld*, 99-102.

De Promovendus

Debatten over middeleeuwse wifi-hotspots

Interview met Jelle Visser

Bastiaan Waagmeester

In veel rooms-katholieke kerken zijn vandaag de dag nog relieken te bewonderen. Dikwijls tentoongesteld in met goud beslagen reliekschrijnen worden stoffelijke overblijfselen, zoals stukken bot, een afgeknipte haarlok of versleten kleding, van een heilige vereerd. Voor lange tijd zijn relieken vanuit de historiografie negatief benaderd, onder andere als gevolg van de Reformatie en de Verlichting, waarin de vermeende heilige voorwerpen als achterlijk bijgeloof werden beschouwd die geen werkelijk doel dienden. Jelle Visser, promovendus aan de Universiteit Utrecht, probeert hier verandering in te brengen door nieuwe onderzoeksmethodes toe te passen op vroegmiddeleeuwse debatten over relieken en de verering daarvan.

'Gedurende de Middeleeuwen waren heiligen en hun relieken een belangrijk deel van de perceptie van het christelijk geloof. Relieken dienden voornamelijk als middel om bij de heiligen te komen. Het is een interessant onderzoeksobject, omdat het onderdeel uitmaakt van een zeker spanningsveld dat een tendens vormt die je eigenlijk de gehele geschiedenis door ziet. Aan de ene kant staat de christelijke theologie, waarin God eeuwig en alomtegenwoordig is; niet gebonden aan tijd en ruimte. Aan de andere kant heb je lokale gebruiken die zich richten op de verering van een specifieke heilige, die doorgaans voor de betreffende plaats iets heeft betekend en in de vorm van relieken daar fysiek aanwezig is. Je kan hem of haar bezoeken op een bedevaart. Deze goddelijke onafhankelijkheid van tijd en ruimte, tegenover de plaatsgebondenheid van reliekenverering zorgt voor een interessante wisselwerking.'

Door middel van het in kaart brengen van intellectuele debatten over relieken probeert de onderzoeksgroep waar Visser deel van uitmaakt het eerdergenoemde spanningsveld in kaart te brengen. 'We zijn in de bestudering van de debatten voornamelijk geïnteresseerd in de manier waarop een God, die buiten tijd en ruimte staat, kan communiceren met iemand hier op aarde, die leeft op een bepaald moment in een bepaalde plaats. Relieken spelen in dit contact een belangrijke rol. Het is eigenlijk altijd een punt van discussie geweest. Op bepaalde momenten in de Middeleeuwen zie je mensen die zeggen: "We moeten überhaupt geen heiligen vereren, dat is slecht." Je hebt een andere groep die zegt dat heiligenverering prima is, alleen niet via materiële overblijfselen. Tenslotte is er nog een aantal mensen die vinden dat reliekverering goed is, maar dat er wel iets gedaan moet worden aan alle valse relieken. Ook in de twaalfde eeuw zagen ze dat er soms koeienbotten werden vereerd. Door de tijd heen heb je diverse debatten over relieken, bijvoorbeeld ook in de vierde eeuw en in de negende eeuw. Zelf hebben we het idee dat er nog wel meer sporen terug te vinden zijn.'

Als bronnen voor zijn eigen onderzoek gebruikt Visser onder andere twee hagiografieën van de heilige Willibrord (658-739), één geschreven door Alcuinus van York

(735-804) en één van de hand van Theofried van Echternach (1083-1110). ‘Het is dan de vraag of de verschillende debatten waar de auteurs zich in mengden van invloed waren op de manier waarop ze zich verhielden tot relieken. Was het mogelijk om een heiligenleven te schrijven waarin je relieken presenteerde, terwijl je in een ander geschrift daar op een geheel andere manier tegenaan keek? Op die manier zou het dan min of meer genre-gebonden zijn geweest. En als dat het was – daar neig ik momenteel een beetje naar – of ze zich daar dan bewust van waren. Bijvoorbeeld in de bijbelcommentaren van Alcuinus kom je het woord ‘reliken’ niet tegen, terwijl hij dat in zijn briefwisselingen dus wel gebruikt. Ik heb het ook iets breder getrokken en gekeken naar andere teksten van de auteurs, om te zien wat ze daar over relieken zeggen. In een reeks brieven stelt Alcuinus niet vast wat een reliek is, dus hij zegt niet: “Dit is een reliek en dat is geen reliek”. Wat hij wel zegt, is dat een reliek een object is waar je naartoe kan gaan om te bidden en dan komt je gebed terecht bij de heilige van wie het reliek is, die dan voor je spreekt bij God. Het idee dat ik heb is dat het werkt zoals met internet. God is overal, hij is alomtegenwoordig. Als je iets van hem gedaan wil krijgen, dan kan je gewoon thuis of in de kerk gaan zitten bidden. Je kunt echter ook naar een reliek toegaan en dan heb je een ‘snellere’ verbinding. Dat is net zoals met internet, ook dat is overal. Helaas heb je meestal een trage verbinding, maar die kan je versnellen door naar een wifi-hotspot te gaan. Een reliek functioneert op een gelijke manier, het geeft je een betere verbinding. Je krijgt in één keer heel veel contact met God. Dat is wat ik terugzie in de bronnen.’

In zijn onderzoek naar de debatten over relieken hanteert Visser concepten van andere disciplines om de sociale lading die de heilige overblijfselen hadden beter in kaart te brengen. ‘De cultureel antropoloog Annette Weiner heeft aan het begin van de jaren negentig een boek geschreven over *inalienable possessions*, daarin wordt een nieuwe benadering van materie als iets met een sociale lading meegenomen. Zoiets heb je natuurlijk ook bij relieken, want als je het chemisch analyseert dan is het gewoon een stuk bot, maar in werkelijkheid vertegenwoordigt het een waarde die kostbaarder is dan goud.’ ‘Gedurende de Middeleeuwen hadden ze een andere opvatting van rationaliteit. Het bovennatuurlijke had daarin een veel grotere acceptatie dan het nu heeft binnen onze vorm van rationaliteit. En dat betekent dat je moet kijken of de concepten die wij hebben ontwikkeld en die binnen onze rationaliteit passen, wel kan gebruiken om de middeleeuwen adequaat te beschrijven. Uiteindelijk reflecteert het onderzoek dus ook weer op je eigen instrumentarium. Voor mij is het daarom extra interessant om dergelijk onderzoek te doen.’

‘Het is wel lastig, omdat ik de eerste ben die met deze vragen naar de bronnen kijkt, dus het is voor een groot deel ontginningswerk. Verder is het soms vrij gecompliceerd om twee teksten van dezelfde auteur te vergelijken. Ze werden met verschillende oogmerken geschreven, tijdens verschillende momenten in het leven van de auteur. In hoeverre mag je dan abstraheren en de uitspraak in tekst A van toepassing achten op iets dat lijkt overeen te komen met wat de auteur zegt in tekst B? Ik heb besloten om eerst heel voorzichtig te werk te gaan en de verschillen nadrukkelijk te belichten. Toch denk ik dat je uiteindelijk tot een oordeel kunt komen dat de individuele teksten en genres overstijgt. Bij Alcuinus is het uiteindelijk best aardig gelukt om een samenhangend beeld te scheppen.’

GMS DIGITALISEERT

Specialistische kennis van digitalisering voor specifieke toepassingen

- ✓ Boeken en tijdschriften
- ✓ Kranten en magazines
- ✓ Microfilms, -fiches en vensterponskaarten
- ✓ Foto's en ansichten
- ✓ Grootformaten
- ✓ Dia's en glasnegatieven

Bezoek én ontdek GMS nu digitaal op www.gmsnl.com

Edisnummer: 501... Telefoon: 078-6031200